

PRZYSTAW (45) *sb m*

-ąw; -aw- (27), -ąw- (1); -aw- : -ąw- *BibRadz* (5:1).

sg N przystaw (9). ◇ *G* przystawa (6). ◇ *D* przystawowi (2). ◇ *A* przystawa (3). ◇ *I* przystaw(e)m (6). ◇ *L* przystawie (1). ◇ *V* przystawie (2). ◇ *pl N* przystawowie (4). ◇ *G* przystaw(o)w (3). ◇ *D* przystaw(o)m (2). ◇ *A* przystawy (5). ◇ *I* przystawy (2), [przystawami].

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI (sześć z niżej notowanych przykładów) – XVIII w.

Przedstawiciel władzy, ktoś, kto spełnia wobec kogoś wolę swego rozkazodawcy; praefectus Vulg, PolAnt, Calep; praepositus Vulg, PolAnt; parochus Mącz, Cn; praeses Calep, Cn; dux, exactor, minister PolAnt; antestator, antistitor Calep; auxiliaris, deductor Cn (45) : Tedy rzekł Krol przytawom/ Związawłzy nogi y ręce iego/ weźmiecie go [napotkanego człowieka]/ y wrzucicie w ciemność zewnętrzną *BibRadz Matth* 22/13.

a. *Dozorca, nadzorca nad pracownikami* (24) : Zebrálichmy fluzebnicy twoi pieniądze kthorechmy nálezi w Kofćiele y oddálíchmy ie wręce przytawom/ ktorzy stoią nád robotámi w kofćiele Páńfkim. *BibRadz 4.Reg* 22/9; *BudBib Ex* 3/7; *Calep* 77b; Chłopow bez przytawá nie ma nigdziey flác Vrzędnik: á przytawá doświadczyć káždego/ áby w nim nie wątpić. *GostGosp* 14; kędy ośiádłość niemáła/ á rozne lie roboty tráfią/ do káždey roboty ma byđz Przytaw. *GostGosp* 108, 14, 62; *KmitaSpit* C6; *SkarKaz* 121b.

przystaw do kogo (1): A obliczył siedmdziefiąt tyfięcy tych co nofili [kamień]/ [...] á do nich przytawom trzy tyfiące y sześć fet. *BudBib 2.Par* 2/2.

przystaw nad kim (3): *Leop 2.Par* 6/2; *BielKron* 268v; Y rzekł Boház młodzieńcowi fwemu przytawowi nád żeńcámi *BudBib Ruth* 2/5.

przystaw nad czym (1): á poštánowili [Żydzi] Lewity co mieli dwádziefcá lat y dáley áby byli przytawy nád robotámi Domu Páńfkiego. *BibRadz 1.Esdr* 3/8; [*Leop* 1577 *Ex* 5/6 (*Linde*)].

przystaw czyj [= *kogo pilnujący*] (3): Sámy też przytawy Izráelczykow/ co byli od vrzędnikow Fáraonowych poštánowieni/ bito *BibRadz Ex* 5/14, *Ex* 5/15, 19.

W połączeniu szeregowym (1): Vrzędnikiem/ Włodárzem/ Kárbárzem/ áni żadnym Przytawem nie ma byđz gołofzyciá/ iedno dobry gołpodarż *GostGosp* 150.

Zwrot: »przysadzić przystawy« (1): iefli [puszkarze] fą cudzożiemcy/ przyfádzić tedy do nich trzebá takie przytawy coby temu dobrze rozumieli. *BielSpr* 75.

[*W przen* [*nad czym* (= *nad kim*)]: nád ktorych [Żydów] fzyiámi w Egipcie przy roboćie cęgly z biczmi/ y z kijámi przytawowie vftáwicznie ftali *StryjKron* A4v (*Linde*).]

Przen [*nad kim, nad czym*] (5) : co za pomfęc odniofá tácy/ ktorzy drugich [...] do opifłtwá przymufzáią/ y fto przytawom nád nimi miewiáią/ iż gđzieby kto w fwoy ciálfny brzuch/ ták wiele iáko drugi [...] włác nie mogł/ mieczmi potrzáfáią *WerGość* 269; *KlonWor* 1v.

a) *Cecha lub zdarzenie, które stale człowiekowi towarzyszą i powstrzymują go od złych czynów* (3) : (*did*) Niemoc. (–) Iam iefł ludzki przytaw á bicż boży/ Ten frogofciá ludzkie myfli trwoży. *BielKom* C7v, E5.

Zwrot: »dać przystawy« (1): Dałci [*Pan Bóg*] záfię przytawy chćiwość z iey corkámi/ Ktore lubiáią ciálu á władáią námi. *BielKom* C3v.

b) [*Ptak używany jako przynęta do zwabiania innych ptaków*: Ieśli kiedy [gęś] przyftawem bywała v sieci/ Nie wyndzie iey w iey látá taniec ten z pámięci. *BielawMyśl* E3v, E3.]

b. *Osoba wyznaczona (przez króla lub urzędnika) do towarzyszenia (zwykle posłowi), służenia komus (10)*: y zahamowano ych [posłów] bilo dwye nyedzyely v vylnye a nyemyely przifthawa. any zadney ftaciy od Krolya yego mczi *LibLeg* 11/154v; Parochus, Podeymownik prziftaw ten zwłafzczá którego vrząd yeft legaty álbo posły przimowác *Mącz* 280d, [267]a.

przystaw u kogo (1): Pan Hetmān Pana Sobieskie⁸⁰ Chorążego przystawem v tych gosci zostawił *ActReg* 155; [Miał ten słáchćic Syná [...] ktory zá wołá y rofkazaniem Oycowkciem/ był Przyftawem v iego gościa *PapHerby* 386 (*Linde*)].

przystaw czyj [= przez kogo wyznaczony] (2): O Panu Woiewodzie daie znac Pan Sobieski Chorąży Prystaw naten czas Arcyxiążęcy, zegdy znim łagodnie postempuie, nic gornieyszego *ActReg* 141, 168.

Zwrot: »przystawa dać« (2): poyechali [posłowie] z wylna przifthawa ym zadnego nyedano yechaly nyebozetha kandi znaly *LibLeg* 11/155, 9/53v.

Szereg: »przystaw albo przewodnik« (1): rofkazały mv. V.C.M. prosycz sanym yzby V.C.M. raczel nam laszkaw byczy a lysth ffwoy a przystawa albo przewodnyka na yego grosz od granycze do granycze rofkazacz daczy *LibLeg* 9/53v.

Przen [u kogo] (1):

W porównaniu (1): A zač fie on [prostak] w práwie czwiczny Snádnie go káždy wyliczy A zázwdy przyftaw v niego By vpoflá Tátárskiego/ Vrzędnik/ woyth/ ffołtys/ pleban Stych káždy chce być nád nim pan *RejRozpr* D4.

a. *O kobiecie (1)*: boPani Gospodini z rofkazania gospodarskiego stała [przy arcyksięciu] będąc przystawem *ActReg* 101.

c. *Przedstawiciel, poseł, wysłannik (5)*: Wiem że wlfyfczy dawno wieczie Izem já Bog a nie dzieczie A załz ya miewam prziftawj Kiedy/ czynię moye śprawj *RejKup* aa3.

[*przystaw przy kim*: Przyftawow tefz álbo podkrołow przy nim [królu] [...] nieftánowmy *SolikRozsqd* C3.]

przystaw czyj [= przez kogo wyznaczony; w tym: G sb (3), ai poss (1)] (4): *BibRadz* 2.Par 24/11; á gdy przyftawowie Cefarstwą powiedzieli/ iż fie nám nie godzi ináčzey przymowác/ iedno iáko nam od Cefarzá rofkazano. Takiež od Luteryanow powiedzieli drudzy *BielKron* 224v, 224v; Przyftaw Króla Szweckiego przedsię dobrze tułzył/ Bo (powiáda) niżem ia do Gdańfká fye rułzył: Iuż były przeciw tobie [hrabiemu *Tęczyńskiemu*] wyfláné okręty *KochPam* 86.

d. *Stróż, pilnujący czegoś (5)*: [Tám ná ofiárę Bogowi Piorunowi [...] ogień vftáwiczny z dębiny [...] palili/ ktory iefliby kiedy zá niedbáłością przyftawow zgásł/ [...] tácy gárdłem karáni bywali. *StryjKron* 153 (*Linde*).]

przystaw nad czym (1): A Szewuel fyn Gerfzomá fyná Mofzehowego (był) przyftawem nád fkárby. *BudBib* 1.Par 26/24.

[*W porównaniu*: Zakon ieft iákoby przyftaw/ vpominájący nas ku powinności náłzey *GrzegŻarnPos* 1597 377 (*Linde*).]

α. O aniele stróżu (4) :

przystaw czyj [= kogo pilnujący] (1): O Święty Anyele Boży/ [...] Źtrožu y przyŹtáwíe moy wierny/ pokaź miłóŹierdźie nádemną. *LatHar* 72.

Zwrot: »(przy)dać przystawa, za przystawa« (1:1): *OrzRozm* B4v; Daćci [Bóg] zá przyŹtáwá y Źtrožá Anyoła ktory cię po wŹelkich drogách Źtrzeże y broní *LatHar* 673; [WerReguła 113 (Linde)].

Wyrażenie: »przystaw boży« (1): *LatHar* 40 cf »poseł i przystaw«.

Szeregi: »poseł i przystaw« (1): ProŹę cię vprzeymie (poŹle y przyŹtáwíe Boży/ mnie od Pána mego za Źtroža y przewodnika ku wieczney chwale przydany) ábyŹ [...] *LatHar* 40.

»przystaw i strož« [*szyk* 2:1] (3): ktorego Źłowá [božego] tákowa moc ieŹt/ że [...] dáie mu [królowi] Duchá KrolewŹkiego: dáie mu teź PrzyŹtáwá/ y Źtrožá z niebá Angioła oŹobliwego. *OrzRozm* B4v; *LatHar* 72, 673.

Synonimy: a. *dogłędacz, dozorca, przyględacz, strož.*

LWil